

Kela-siirron vaikutukset täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiseen ja kuntien aikuissosiaalityöhön

Kokemuksia Kela-siirrosta - seminaari, Jyväskylä 10.1.2018
Erityisasiantuntija Ellen Vogt

Esityksen rakenne

- Perustoimeentulotuen menot ja asiakaskotitaloudet 2017
- Katsaus kuntien kustannus- ja resurssikyselyjen 1-8/2017 tuloksiin
- Katsaus kuntien kustannus- ja resurssikyselyjen itsearviointeihin
- Pohdintaa ja tilannearviota

Perustoimeentulotuen menot ja asiakaskotitaloudet 2017

Perustoimeentulotuen menot ja asiakaskotitaloudet 2017

- Perustoimeentulotuen menot 2017

- » Kela (Kelasto): brutto 746 255 000 euroa, netto 699 175 640
- » Kunnat 1-4/2017 (KL kyselyn perusteella tehty arvio, tod.näk. sis. myös kotoutumistukea): n. 31,6 milj. euroa
- » Yhteensä: n. 777 miljoonaa euroa
- » Vuosi 2016 (THL Sotkanet): Perustoimeentulotuki vuoden aikana: 651 400 000 euroa (brutto), perintä 32 miljoonaa euroa = 619 miljoonaa euroa
- » 'Alikäytön poistuma' ollut perustoimeentulotuessa jopa n. 125 miljoonaa euroa, nettokustannusten perusteella n. 110 miljoonaa euroa (sisältäen täydentävän toimeentulotuen siirrot)
- » HE 358/2014 vp arvio 75 - 100 miljoonaa euroa, täydentävän toimeentulotuen siirtovaikutus 16 miljoonaa euroa

- Perustoimeentulotuen saajakotitaloudet

- » Vuosi 2016 (THL Sotkanet) 237 323 saajakotitaloutta
- » Kela 2017 (Kelasto) 277 316 (sisältää kotoutujat n. 4000 asiakaskotitaloutta sekä aiemmasta poikkeava tilastointiperiaate)
- » Nousua n. 36 000 asiakaskotitaloutta (poikkeava tilastointi vaikuttaa, arviolta n. 5000 asiakaskotitaloutta päällekkäisiä)
- » HE 358/2014 vp arvio n. 28 000 asiakaskotitaloutta lisää

- Tilastojen yhtenevyys?

Kuntien kustannus- ja resurssikysely 1-8/2017 (Kts. Kaikki tulokset [täältä](#))

Kooste täydentävän toimeentulotuen kehityksestä

- Kunnat myöntäneet valtakunnallisesti arvioituna aj. 1.1.-31.8.2017 n. 11 miljoonaa euroa **vähemmän täydentävää toimeentulotukea** kuin vuonna 2016 vastaavana ajanjaksona
- Täydentävän toimeentulotuen päätösmäärät noudattelevat muutoksen alkuperäisiä arvioita
 - » Kunnat tehneet aj. 1.1.-31.8.2017 **vajaat 98 000 päätöstä vähemmän** kuin vuonna 2016
 - » Päätösmäärät laskeneet suhteessa enemmän pienemmissä kuin suuremmissa kunnissa
- Täydentävän toimeentulotuen **asiakaskotitalouksien lukumäärä laskenut** aj. 1.1.-31.8.2017
 - » n. 29 000 asiakaskotitaloudella väestöön suhteutettuna
 - » n. 27 500 asiakaskotitaloudella toimeentulotuen saajiin suhteutettuna

Kooste ehkäisevän toimeentulotuen kehityksestä

- Kunnat ovat myöntäneet valtakunnallisesti arvioituna aj. 1.1.-31.8.2017 n. 2. miljoonaa euroa **enemmän ehkäisevää toimeentulotukea** kuin vuonna 2016 vastaavana ajanjaksona
- Prosentuaalinen kasvutrendi merkittävästi kasvava
 - » Ensimmäinen vuosikolmannes kustannukset nousseet 14 %
 - » Toinen vuosikolmannes kustannukset nousseet 27 %
 - » Koko ajanjaksolla kustannusten nousutrendi vajaat 20 % vuoden 2015 tilastotietoon verrattuna

Kooste ehkäisevän toimeentulotuen päätösten lukumääristä

- Ehkäisevän toimeentulotuen **päätöksiä on tehty merkittävästi enemmän** vuonna 2017 verrattuna vuoteen 2016
 - » Kunnat tehneet aj. 1.1.-31.8.2017 n. 12 000 ehkäisevän toimeentulotuen päätöstä enemmän kuin vuonna 2016 vastaavana ajanjaksona
- Prosentuaalinen kehitystrendi on ruuhkan jälkeen jatkanut kasvuaan
 - » Aj. 1.1.-30.4.2017 ilmoitettiin, että valtakunnallisesti arvioituna olisi tehty n. 3200 päätöstä enemmän kuin vastaavana ajanjaksona 2016
 - » Aj. 1.5.-31.8.2017 ilmoitettiin, että tehtiin jo n. 8 500 päätöstä enemmän kuin vuonna 2016

Ehkäisevän toimeentulotuen asiakaskotitalouksien kehitys

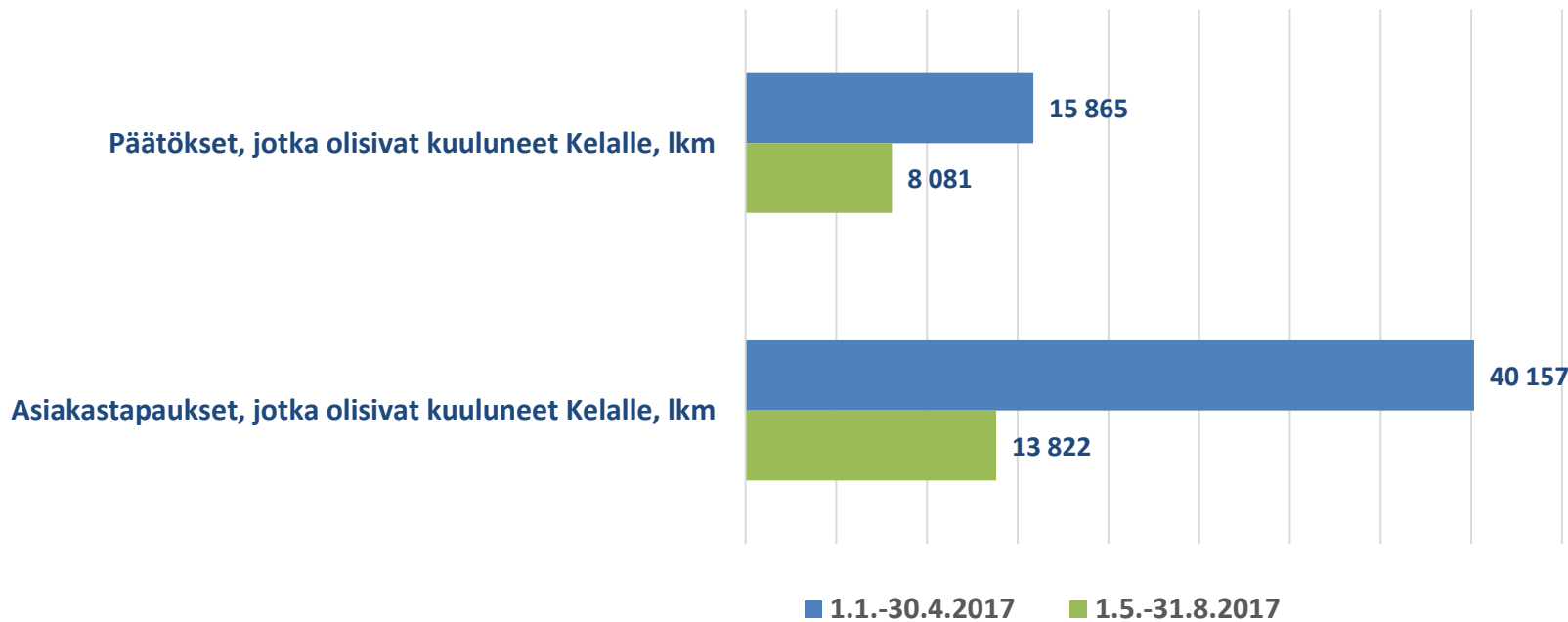
- Ehkäisevän toimeentulotuen **asiakaskotitalouksissa nähtävissä vastaava kasvu** kuin kustannuksissa ja päätösmäärissä
 - » 1.1.-31.8.2017 n. + 4500 asiakaskotitaloutta
 - » Toimeentulotuen saajiin suhteutettuna valtakunnalliset asiakaskotitalousmäärät muutama sata asiakaskotitaloutta alhaisempia
- Mikäli kasvu jatkuu samana ehkäisevän toimeentulotuen asiakaskotitalouksien määrä voi kasvaa jopa **yli 40 %** vuoden 2015 tilanteeseen verrattuna.
 - » Kasvu ollut aiempina vuosina vakiintuneesti vajaat 2 % (max. muutama 100 asiakaskotitaloutta nousua vuodessa)

Kuntien itsearviointi 1-8/2017 kyselyissä

Kuntien itsearvio valtakunnallistettuna päätökset ja asiakastapaukset

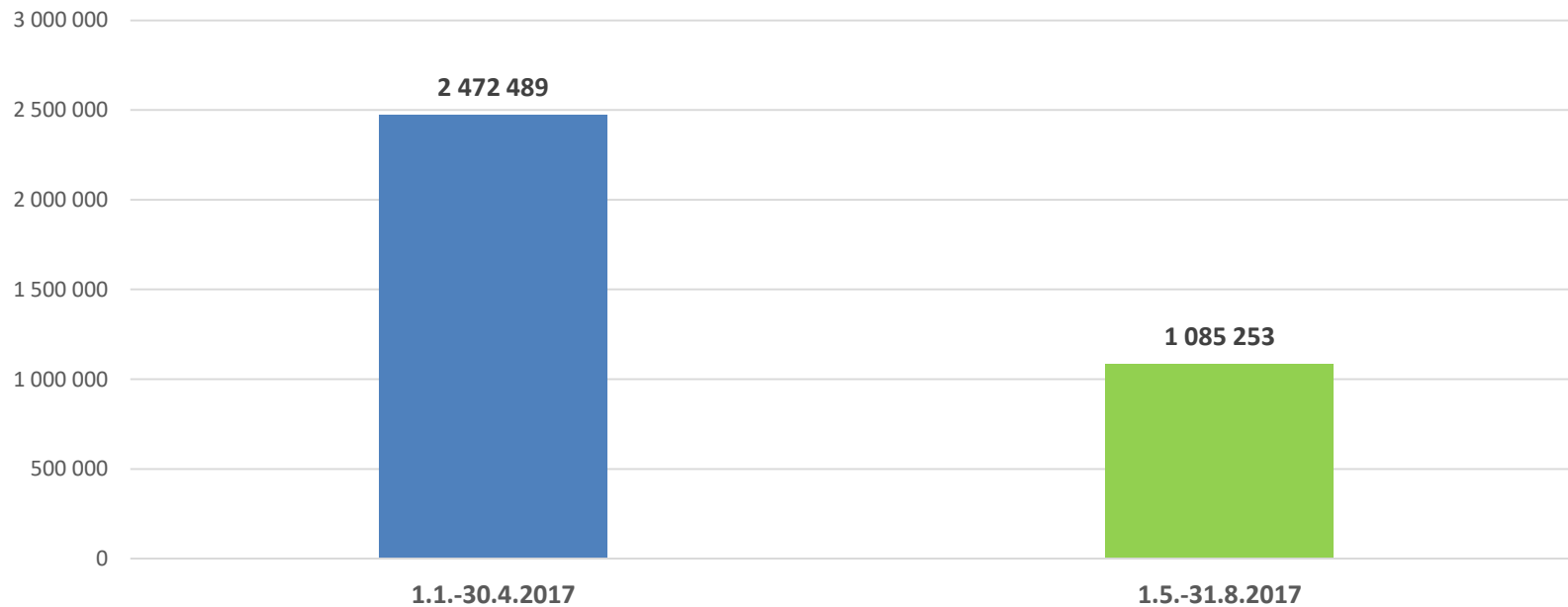
(Pohja-aineistoina 25-35 % väestöpeitot ja n. 1/3-1/2 edellisen osion vastausmääristä)

Kuntien itsearvio valtakunnallistettuna väestöön suhteutettuna

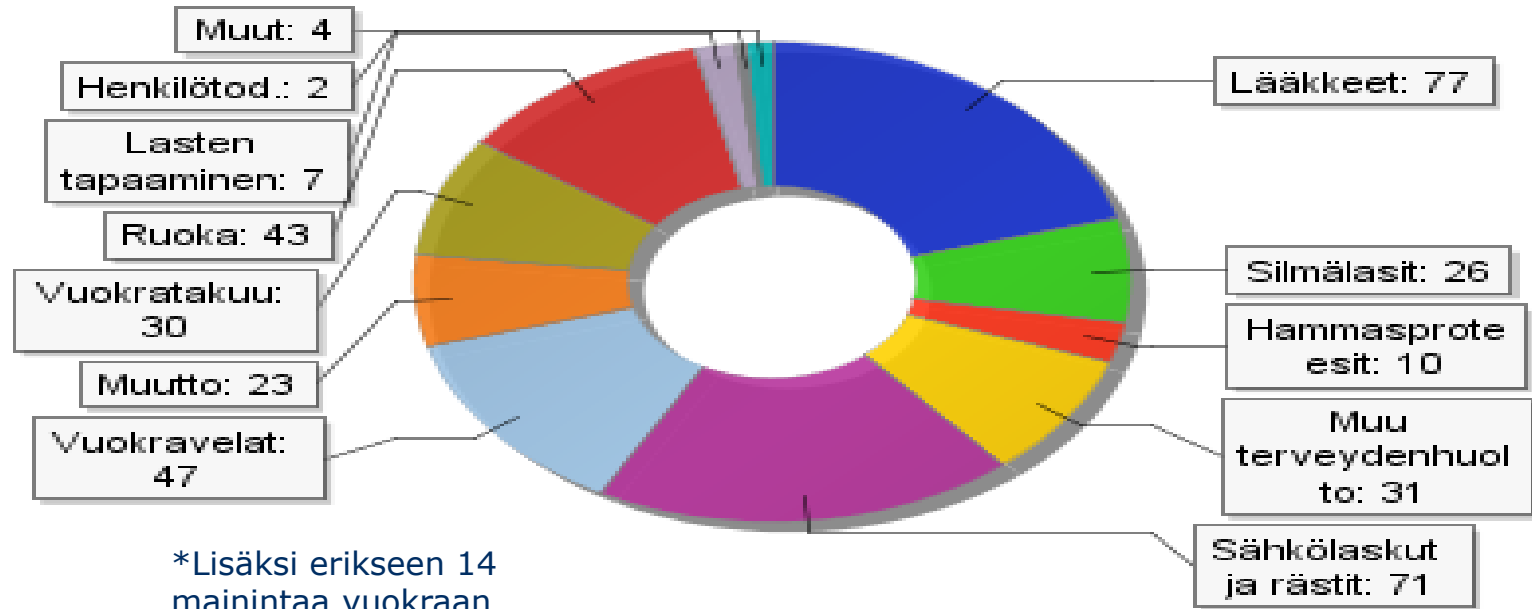
(Pohja-aineistoina 25-35 % väestöpeitot ja n. 1/3-1/2 edellisen osion vastausmääristä)

Kustannukset, jotka olisivat kuuluneet Kelalle, €

Luettele, mihin kustannuksiin/kululajeihin tai tuen tarpeeseen kysymyksen 11 (Kelan vastuulle kuuluvat päätökset) mukaisissa päätöksissä on pääasiassa myönnetty täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea?

(Kysely 5-8/2017, vastauksia 112, väestöpeitto 78 %, toimeentulotukipeitto 85 %)

*Lisäksi erikseen 14 mainintaa vuokraan ja asumiseen liittyvistä päätöksistä

Mainintojen prosentuaaliset jakaumat annetuissa vastauksissa*

- Lääkkeet mainittiin 69 % vastauksista
- Sähkölaskut ja rästit mainittiin 63 % vastauksista
- Vuokravelat mainittiin 42 % vastauksista
- Ruoka (useimmiten kiireellinen) mainittiin 38 % vastauksista
- Muu terveydenhuolto mainittiin 28 % vastauksista
- Vuokratakuu mainittiin 27 % vastauksissa
- Silmälasit mainittiin 23 % vastauksista
- Muutto mainittiin 21 % vastauksista

Vastausten kattavuus huomioiden (kts. väestö ja toimeentulotukipeitto, mukana vastauksissa myös suuret kunnat) kyse EI OLE yksittäistapauksista vaan säännönmukaisesta perustoimeentulotuella katettavien menojen turvaamisesta täydentävällä tai ehkäisevällä toimeentulotuella!

*Vastaajina oli iso joukko myös sellaisia kuntia, jotka eivät olleet antaneet tai pystyneet antamaan numeerisia arvioita em. kysymykseen, mutta jotka kuitenkin toivat tähän kysymykseen vastaamalla selkeästi esiin sen, että myös heidän kunnissaan joudutaan em. kaltaisia päätöksiä tekemään.

Pohdintaa ja johtopäätöksiä

Huolestuttavaa 1/5

- Julkisen talouden säästötavoitteet, jotka olivat lähtökohtana uudistuksessa eivät ole toteutuneet oikeastaan lainkaan – päinvastoin kustannusten kasvu ollut arvioitua suurempaa
 - » Hallinnollinen tehostuminen ei näyttäisi toteutuvan
 - » Tietojärjestelmiin liittyvät haasteet
- Toimeentulotuen luonteen viimesijaisuuden, harkinnanvaraisuuden ja yksilöllisyyden ymmärtämisessä selkeitä ongelmia Kelassa
 - » Laskelmariippuvuus
 - » Perustoimeentulotuen luonne ja tulkinnat ovat muuttuneet osin myös vakiintuneen oikeuskäytännön vastaisesti
 - » Perustoimeentulotuki on yhtä viimesijaista kuin täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki!
 - » Asiakkaiden taloudellinen tilanne on heikentynyt tulkintojen kiristymisen ja tosiasiallisen harkinnan vähentymisen myötä

Huolestuttavaa 2/5

- Perustoimeentulotuen päätösten laadussa edelleen runsaasti vaihtelua ja variaatiota
 - » Virheistä johtuvia oikaisutarpeita on merkittävästi enemmän kuin aiemmin
 - » Yhtenäistä ratkaisukäytäntöä ja lain tulkintaa ei ole saavutettu, mistä syystä asiakkaat eivät ole yhdenvertaisessa, eivätkä tasapuolisessa asemassa koko maassa
 - » Eri asuinpaikkojen ja -ympäristöjen ymmärrystä ja näiden vaikutusta lain soveltamiseen ei ole vielä riittävästi (etuusohje)
- Toimeentulotuen hakijoille on aiheutunut ja aiheutuu edelleen kohtuuttomia tilanteita kummankin toimeenpanijan toimesta
 - » Pompottelu
 - » Kiireellisen tuen saaminen ei onnistu
 - » Tarpeeton velkaantuminen
 - » Alueellinen eriarvoisuus palvelujen saavutettavuudessa

Huolestuttavaa 3/5

- Kunnat joutuvat panostamaan suhteellisen paljon toisen viranomaisen toimivaltaan liittyvien päätösten tulkitsemiseen (ääritilanteissa jopa tulkkaamiseen) ja korjaamiseen sekä perustoimeentulotuen hakemisen ohjaamiseen
 - » Aikuissosiaalityön resursseja ei ole vielä riittävästi pystytty käyttämään aitoon sosiaalityön tekemiseen
 - » Viranomaistyön ja ohjauksen ja neuvonnan osuus työssä kasvanut
 - » Vanhan järjestelmän toimeentulotukikeskeisyys on siirtynyt uuteen järjestelmään
 - » Hallinnollinen ja jopa manuaalinen työ on lisääntynyt

Huolestuttavaa 4/5

- Asiakkaiden ohjautuminen sosiaalihuoltoon ei ole tarkoituksenmukaista eikä oikea-aikaista
 - » Listamuotoiset ilmoitukset kuntiin kestämaton ja epätarkoituksenmukainen ratkaisu
 - » Passivoituminen on mahdollistunut uudelleen (esim. nuoret)
 - » Sosiaalihuollon tarpeessa aidosti olevat ihmiset eivät ohjaudu palveluihin riittävässä määrin, eikä heitä ole kaikilta osin onnistuttu ohjaamaan myöskään Kelan palveluihin, kun ne olisivat olleet ensisijaisia
 - » Asiakkaiden tilanteet ovat monimutkaistuneet ja vaikeutuneet sosiaalihuollon palveluihin tultaessa

Huolestuttavaa 5/5

- Ehkäisevän toimeentulotuen kustannusten, päätösten ja asiakaskotitalouksien määrän kasvu selkeä signaali järjestelmän vaikuttavan ja tarkoituksenmukaisen toiminnan ongelmista
 - » Kela-siirron toteutustavan haasteet ja heikkoudet kertautuvat kaikkein heikoimmassa asemassa ja alhaisimman toimintakyvyn omaavien kohdalla
- Kokonaisuutena työnjaossa ja lain yhtenevässä tulkinnassa edelleen runsaasti ongelmia ja epäselvyyksiä
 - » Tekninen lakiuudistus riittämätön tapa toteuttaa uudistus
 - » Uudistuksen valmistelulle varattu aika liian lyhyt
 - » Laki on uudistettava kokonaisuudessaan mahdollisimman pian
 - Pikaisesti tehtävä myös pienempiä korjauksia
 - » Vastuualueiden selkeytys välttämätöntä, jotta turhalta pompottelulta tai viranomaisten välisiltä erimielisyyksiltä vältytään

Positiivista 1/4

- Uudistus on kuitenkin parantanut toimeentulotuen saavutettavuutta
 - » Ne joiden toimintakyky on hyvä ja toimeentulotuen tarve johtuu ensisijaisten etuuksien matalasta tasosta ovat selkeästi hyötyneet uudistuksesta
 - » Ensisijaisten etuuksien odottamiseen on olemassa ratkaisu yhdellä luukulla ja entistä useampi saa koko tuen samasta paikasta
 - » Ensisijaisten etuuksien käsittely on jonkin verran tehostunut?
 - » Velkaantumista on hyvän toimintakyvyn omaavilla ihmisillä saatettu ehkäistä
 - » Alikäytön poistuma on (ilmeisesti) ollut korkeampi kuin arvioitiin, mutta ei kuitenkaan niin suuri, mitä pahimmillaan on oletettu

Positiivista 2/4

- Täydentävän toimeentulotuen kustannusten kehitys vuonna 2017 on ollut oikean suuntaista ja vastaa muutoksen tavoitteita, vaikka kustannusten lasku jonkin verran pienempi kuin vielä huhtikuussa näytti
 - » Yhden luukun periaate on joiltain osin toteutunut
 - » Täydentävän toimeentulotuen kustannuskehityksen arvioinnissa on ainakin alkuvaiheen osalta onnistuttu suhteellisen hyvin
- Uudistus on tuonut esiin runsaasti muuhun lainsäädäntöön kohdistuvia uudistustarpeita ja tietoa niiden tueksi
 - » Soveltamiskäytännöt ja toimeentulotuen muuta järjestelmää paikkaava rooli on ollut aiemmin piilossa

Positiivista 3/4

- Yhteistyö ruohonjuuritasolla kuntien ja Kelan välillä on hyvää ja yhteinen tavoite hyvän järjestelmän rakentamisesta on toimeenpanossa ongelmista huolimatta säilynyt
 - » Yhteistyötä Kelan ja kuntien välillä tehdään monilla eri tavoilla ja säännöllisesti
 - » Ymmärrys toisen työstä on lisääntynyt merkittävästi
 - » Yhteistyön muodot ovat moninaistuneet
 - » Kela on tullut lähemmäksi ja jalkautunut
 - » Kuntien ja Kelan yhteistyön tiivistyminen voi tulevaisuudessa osoittautua erittäin välttämättömäksi palvelurakenteiden ylläpidon turvaajaksi

Positiivista 2/2

- Kelan toiminta on selkeästi parantunut toimeenpanon edetessä ja ongelmiin on pääasiassa puututtu tehokkaasti, kun niitä on ilmennyt
 - » Myös kunnat ovat korjanneet omia soveltamiskäytäntöjään ja lähteneet kehittämään omia palveluitaan
- Tilastointi on parantunut ja tehostunut
 - » Köyhyys on aidosti tullut näkyväksi ja siitä ollaan nyt entistä kiinnostuneempia poliitikkojen taholla
 - Avaukset sotu-uudistuksesta ja siihen liittyvät monet pilotoinnit
 - Todennäköisyys saada vihdoinkin sosiaaliturvan kokonaisuudistus on kasvanut merkittävästi
- Aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen aiemmin piilossa ollut rooli on osin tullut näkyväksi
 - » Sosiaalialan ammattilaisten aktivoituminen
 - » Aikuissosiaalityön osallisuus maakunnallisessa valmistelussa lisääntynyt

Kiitos!
ellen.vogt@kuntaliitto.fi